

НАША КУЛЬТУРА

НАУКОВО-
ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

1952. КВІТЕНЬ, Ч. 6 (171)

ВІННІПЕГ

ХРОНІКА НАШОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ.

“Наша Культура”, редагує Науковий Комітет, а саме: Д-р Іларіон (Огієнко), М-р Богословії о. Григорій Метюк. Проф. Д-р П. Ковалів, Проф. Н. Полонська-Василенко, Д-р К. Біда, Інж. Оп. Нестеренко. Видав Видавничий Комітет: Григорій Блок, Проф. Ів. Кирилюк, Проф. Федір Рекрут. Адміністрація: М-р економії Лариса Огієнко-Біда.

Як живе український учений в Америці. Я вже четвертий рік на чорній фізичній роботі, мало оплачуваній. Та й ще мушу оглядатись, щоб і її не стратити, бо в моєму віці (мені під 60-тку) не легко роздобути якубудь працю. Перебуваючи в Америці, я помітив немало наукових статей по різних часописах, а це не йшло мені з легкої руки. Тепер студіюю один відділ промислу, щоб роздобути відповіднішу працю. Вигляди малі, бо треба бути вправним механіком, яким я ніколи не був. Та мушу й того триматись, що маю, щоб з голоду не померти. А до того в мене не мала родина... Довкола мене нагороджені велетенські англійські бібліотеки з найновішими виданнями та музеї, але користати з них не можу, бо нема в мене на те ані фізичної спромоги, ані часу... Професор.

“Енциклопедія Українознавства” необ’єктивна в своїх твердженнях про Українську Православну Церкву, — твердить проф. Борис Лисянський в своїй рецензії на 8 випуск цієї “Енциклопедії” (див. ульмівські “Українські Вісті” ч. 23 за 16 березня 1952 р.). У цьому ж числі на ст. 3-тій вміщено й статтю В. Чапленка: “Партійна Енциклопедія”.

“Роля українців в розвитку освіти в Росії”, — такого доклада 30 січня 1952 року читав проф. Г. Ващенко на засіданні “Інституту для дослідів проблем Східної Європи УВАН” в Мюнхені. Зміст цього доклада був такий: 1. Освіта в Україні в княжий період. 2. Освіта в Україні за часи польського панування. а. Церковні Братства в Україні; б. Київ-Могилянська Академія. 3. Стан освіти в Московщині до Переяславської Угоди. 4. Українці як просвітителі Росії в XVII — XVIII ст. ст. 5. Роля українців у розбудові теорії освіти й виховання в Росії. 6. К. Ушинський, як засновник наукової педагогіки в Росії.

“Московська Духовна Академія на початку XX ст.”, — на цю тему Проф. Г. Ващенко 27. II. 1952 р. розповів свої спога-

ди в “Інституті для дослідів проблем Східної Європи УВАН”. Дуже цікаві були ці спогади там, де Проф. Ващенко розповідав про теперішнього Московського Патріарха Алексія, з яким він разом учився. Автор оцінює Алексія, як людину, зовсім негативно.

“Український літературний наголос” — нова праця Митрополита Іларіона, вже видруковано 192 сторінки. У літі цього року праця появиться в світ.

В Едмонтоні з весною приступають до докінчення будови Катедральної Церкви. Відбудеться освячення угального каменя.

В Вінніпегу з весною зараз же поставлять три бані на Соборі Св. Покрови. Продовжуються праці в середині Собору.

Катедра Св. Трійці в Вінніпегу незабаром відкривається, — поки що буде закінчена галя, й розпочнуться вже постійні Богослуження.

В Києві широко готуються відзначити сторіччя з дня смерті М. В. Гоголя. З приводу цього готуються до видання твори письменника, літературні та критичні розвідки про його творчість. Гоголя, звичайно, звуть росіянином.

Вечірні курси українознавства вже другий рік існують при Товаристві Українсько-Американських Громадян у Філадельфії. Тепер відвідує курси понад сто постійних слухачів.

У Львівському Університеті. У минулому академічному році в Львівському Університеті ім. Івана Франка студіювало 2,753 студенти, між ними 1,688 українців і 708 росіян. Професорську колегію творили 300 професорів, між ними тільки 66 місцевих, решта надісланих із інших теренів, між ними багато росіян. (“Новий Шлях”).

Українське місто Жовква, Львівської області, указом Президії Верховного Совету перейменовано в місто Несторов, тобто, названо іменем російського літуна Несторова, який загинув поблизу Жовкви за Першої Світової Війни. Цілий Жовківський район перетворено в Несторівський.

Київський поет Павло Тичина написав останнім часом пісню “Москва”, в якій на всі лади вихваляє “старшого брата”. Музику до Тичинного тексту написав відомий композитор П. Козницький.

Сучасний Київ, його національний стан, його повне обмосковлення яскраво описує Софія Парфанович у своїй новій праці (Продовження на ст. 37 — 38).

НАША КУЛЬТУРА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Адреса Редакції: 804 Magnus Ave., Winnipeg Man., Canada.

Передплата річна 2.50 дол. Окреме число 25 центів.

Телефон 591-606.

ВИДАЄ ГРОМАДСЬКИЙ КОМІТЕТ. РЕДАГУЄ НАУКОВИЙ КОМІТЕТ.

Рік XV.

Квітень, 1952 рік.

Число 6 (171).

ПІЗНЯ КАНОНІЗАЦІЯ КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА Й КНЯГИНИ ОЛЬГИ.

Князь Володимир охрестився ще десь 986-го року, й прийняв у св. Хрещенні церковне ім'я Василій, бо ім'я Володимир — варязьке, й довго в нас не було церковним. Через два роки, року 988-го князь Володимир охрестив усю Україну. По цьому жив ще 27 літ, і помер 15 липня (за старим стилем) 1015-го року, й був похований у Києві в Десятинній церкві, яку сам побудував, — перша мурована церква в Україні. Князя поклали в мармурову гробницю; тут же була похована й дружина його, грекиня Анна.

Рoku 1240-го татари зруйнували Київ, завалилась і Десятинна церква, а татари її всю розграбували. Але Володимирова гробниця позосталася, позосталися й його мощі в ній.

Князь Володимир, охрестивши Україну, став уже цим рівноапостольним. Під 1015 роком Іпатський Літопис пише про нього: “Се есть новый Костянтинъ великаго Рима (цебто Костянтинополя), иже крестився самъ и люди своа, и тако сий створи подобно ему”. За таке велике діло Церква мала б зачислити князя Володимира до сонму Святих, але вона цього довго не робила, — князь Володимир був оголошений Святим дуже пізно, десь аж у другій половині XIII-го віку, десь через два з половиною віки по своїй смерті.

Безумовно, зараз по смерті своїй князь Володимир не був оголошений Святим. Це видно з того, що автор

Початкового Літопису під 1015 роком умістив панегірика померлому Володимирові, але Святим його не зве. Так само чернець Яків у своїм творі XI -го віку пише, довести, що хоч Володимир і не творить чуд, але Святий ділами своїми; коли б Володимир цього часу був уже канонізований, то чернець Яків не потребував би цього доказувати, а просто назвав би його Святим.

Є твір з другої половини XII-го віку, — Похвала кн. Володимирові, і в ньому твердиться, що в день Володимирової смерті (15 липня) не возносяться молитви за нього й не святкується йому.

Лаврентіїв Літопис під 1200 роком розповідає про одну подію, що сталася 15 липня, і згадує Святих цього дня, Кирика та Улиту, але зовсім не згадує Володимира. Не згадує, бо кн. Володимир ще не був тоді канонізованим.

Так само в Іпатському Літописі під 1229-м роком згадується “Володимера Великаго, иже бѣ землю крестил”, — Володимир зветься великим, але не святим.

Дуже важливе свідчення і Новгородського Літопису: під 15 липня (день смерті князя Володимира) 1240 року докладно описується, що цього дня князь Олександр Ярославич Невський побив шведів “силою Святия Софья, и молитвами Владычица нашея Богородица и приснодѣвица Марія, на память Святаго Кюрика и Улиты”. Як бачимо,

під 15 липня зовсім не згаданий князь Володимир: Чому? Звичайно тому, що року 1240-го той не був ще причислений до Святих.

Уперше кн. Володимир названий Святим в Іпатському Літописові під 1254 роком: "Володимєрь Святый", але це "святый" чи не пізнішого походження (див. Є. Голубинський: Історія Рус. Церкви, 1904 р. т. I ч. 2 ст. 393). Та й сам список Іпатського Літопису початку XV-го віку.

У жодних списках Святих (Святцях) домонгольського часу не згадується ані кн. Володимир, ані кн. Ольга. Деякі автори давніх Святців явно пильнували записати всіх українських Святих (напр. у Макарія, Історія Рус. Церкви т. III додаток 5), і в цих Святцях XIII віку нема Володимира, нема й Ольги.

Життя кн. Володимира написано було значно раніше від його канонізації, як то було звичайним для багатьох Святих. Але Служба йому відома тільки зо списків XV-го віку.

Перший незбитий факт про кн. Володимира, як Святого, маємо тільки з 1311-го року. А саме, І Новгородський Літопис під 1311 роком подає, що Новгородський Архієпископ Давид поставив на воротах свого Софіївського Кремля церкву в ім'я князя Володимира, — тут ясно, що князь Володимир цього часу був уже канонізований.

Отож, канонізація кн. Володимира до чину Святих відбулася досить пізно, десь між 1240 — 1311 роками. Не виключено, що ініціатором цієї канонізації був Олександр Невський, великий князь Володимирський (1220 — 1263), правнук Володимира Мономаха. Року 1240-го він розбив шведів, розбив якраз 15 липня, в день смерті князя Володимира. І є давнє передання, що напередодні бою явився кн. Володимир у сні кн. Олександрові, і заохочував його до перемоги. Славна перемога якраз у день пам'яті Володимира і цей віщий сон навели цього князя на думку канонізувати кн. Володимира Великого, що пізніше й зробив тодішній Митрополит Київський і всієї Руси. Коли це так, то канонізація Володимира могла відбутися в роках 1240 — 1263,

роках князювання Олександра Невського.*

Головною побудкою до канонізації Святих в Українській Церкві вдавнину були чуда від могили похованого, а таких чуд за домонгольської доби не було ані від останків кн. Володимира, ані від останків княгині Ольги, а тому їх і не зачисляли до сонму Святих. Як знаємо, так само й преп. Антоній не був канонізований за домонгольської доби, — його канонізовано значно пізніш.

Нетління тіла для канонізації в давній Українській Церкві не вимагалось, — вимагалось нетління мощів, а "мощі" — це кості (мощь = міць, сила). У давній Українській Церкві вважалося, як і тепер на Афоні, що кожен праведник, похований у землю, мусить згнити, бо земля не приймає до себе тільки великого грішника.

Княгиня Ольга охрестилася в Православ'є десь 955-го року, й прийняла ім'я Олени. Померла 11 липня 969-го року. Канонізована була ще пізніш за кн. Володимира, десь також XIII-го віку. У давніх Святцях XIII-го віку, серед імен Святих, княгині Ольги чи Єлени нема. Служба їй відома тільки з пізнішого часу.

І Володимир, і Ольга були канонізовані в час повного розриву Церков Православної та Католицької, а тому Католицька Церква ніколи не визнавала цих наших князів за Святих, ані вдавнину, ані за новіших часів. Греко-католицька Церква визнає Володимира й Ольгу за Святих тільки як спадщину своєї прабатьківської Православної Віри.

30. X. 1951.

† Іларіон.

* Див. Е. Голубинський: Історія канонізації Святихъ въ Русской Церкви, М. 1903 р., вид. друге.

"Не покладай руки своєї з несправедливими, щоб бути свідком гвалту! Не будь з більшістю, щоб чинити зло! І не висловлюйся про спір, приглядаючись до більшості, щоб перегнути Правду!" (Вихід 23. 1 — 2).

НАЦІОНАЛЬНЕ ЦЕРКОВНЕ ПРАВО.

В історії Східної Православної Церкви в царині церковної правотворчости бачимо широкий розвиток місцевого, або т. зв. національного церковного права. Під назвою національного церковного права розуміються в науці церковного права ті норми церковного правопорядку, які, — чи то в формі закону, чи в формі звичаю, — утворюються в тій чи іншій Крайовій (Помісній) Православній Церкві і обов'язують, до їх відміни чи зміни, в тій же Церкві.

Розвиткові національного церковного права в житті Вселенської Православної Церкви сприяла й сприяє засада соборності в її устрої, одним з проявів якої є поділ Вселенської Православної Церкви на автокефальні Церкви, незалежні в своєму внутрішньому управлінні одна від одної. Більше того, національне церковне право, як свідчить історія, розвивалось і в тих церковних областях, які не були де юре автокефальними церквами, але по окремішності національного складу своїх членів і особливостях культурного й політичного життя тих країн різнилися від своєї метрополії (в значенні зверхнього церковного центру) й були здатні до власної церковної правотворчости.

Яскравий приклад такої національно-церковної правотворчости подає нам якраз історія нашої Української Православної Церкви, що, як Київська Митрополія (частина її де-який час також Галицька Митрополія), була 700 років в церковній юрисдикції Царгородського Патріярха, а це не заважало їй на протязі віків витворювати місцеві церковно-правні відносини, комплекс яких і особливості їх дають повну підставу каноністам говорити про "українське церковне право" і, як таке, досліджувати його.

Факт існування національного місцевого церковного права в Православній Церкві свідчить про те, що церковна правотворчість в Православ'ї ніколи не завмирала від доби Всесвітніх Соборів, і це не тільки в Церквах, що виникли, як крайові, помісні, після тієї доби (найбільше сло-

в'янські Православні Церкви), але і в Церквах давніх, перших віків від часів Апостольських. Іншими словами, — історія Православної Церкви аж до наших днів свідчить, що законодавча праця в ній ніколи не була замкнена візантійським церковним правом чи навіть і канонічним кодексом доби Вселенських Соборів. "Як усяке законодавство, що ним встановлюється правовий порядок, — кажуть каноністи, — повинно йти вперед, так і дисциплінарне церковне законодавство повинно, при надзвичайній різноманітності потреб і умов життя в різних краях, відповідати тим потребам, а тому трудно уявити собі таке церковне законодавство, яке можна було б застосувати у всіх країнах і у всіх народів" (проф. Соколов).

"Залишаючись живою творчою силою, Церква наших днів також може утворювати для себе зовнішні форми життя; вона, як на те буде воля Бога, також може накреслювати Правила для свого часу, як творила, накреслювала вона і в часи великих Вселенських Соборів" ("Окрема думка членів Передсоборного Зібрання по питанні про склад Собору", Київ, 1906).

Як бачимо, питання про можливість чи неможливість у наші часи з погляду догми канонічного права, церковної правотворчости в нинішніх Православних Церквах, — не вимагає жодної дискусії, — позитивну відповідь на нього давно дала сама історія Східної Православної Церкви. І ті, хто розпинається зараз за право Церкви постановляти правила відповідно потребам цьогочасним її життя, ломляться у давно відкриті двері.

Незаперечне право Крайової Православної Церкви чи окремої церковної області (Пр. 34 св. Ап., Пр. 4 I Всел. Соб., Пр. 2 II Всел. Соб., Прав. 9, 20 Ант. соб.) встановляти норми церковного правопорядку, обов'язуючі в даній Церкві чи церковній області (в новіших часах ці норми творять звичайно зміст т. зв. "Церковних Статутів"), не являються одначе

правом нічим не обмеженим в його свободі, і навіть вища влада Крайової Церкви не є, звідсіля, єдиним джерелом права для даної Церкви.

Обмеження свободи національного церковного права, іншими словами, — обмеження законодавчої влади Крайової (Помісної) Церкви виникає з приналежності кожної такої Православної Церкви до Вселенської Православної Церкви, яку не люди заснували, а Господь Ісус Христос, Син Божий, Який і являється першим Законодавцем заснованої Ним Церкви.

А звідсіля, — не може бути між правотворчістю церковною і виданням законів в чисто людських організаціях, напр., в державах, повної аналогії. І той погляд, що правотворчість в Церкві, теж встановлення її устрою і правил правопорядку цілком залишено вільній діяльності людського духа, як в інших людських союзах і спільнотах, це не є православний погляд. Він має місце в тих християнських організаціях, — і теж не у всіх, — які признають тільки Св. Письмо, як джерело Божого Об'явлення людям, і відкидають Св. Передання, яке, заховане в Церкві, має не меншу силу, як і Св. Письмо, і без якого не міг би бути встановлений самий канонічний склад Книг Св. Письма, як Божого Об'явлення.

Православна Церква, ісповідуючи з Апостолом, що "Церква Бога живого єсть стовп і утвердження істини" (1 Тим. 3, 15), слідує заповітові Апостольському: "Браття, стійте і додержуйте передань, яких ви навчилися чи то словом, чи Посланням нашим" (2 Сол. 2, 15). А тому й національне церковне право в православних окремих Церквах, як частинах Єдиної Вселенської Апостольської Православної Церкви, не може бути відірване від Православного Вселенського Церковного права, яке основи свої має і в Св. Письмі, а ще більше — в Св. Переданні, заключеному, щодо устрою Церкви й взаємовідносин її членів, в канонічному кодексі Східної Православної Церкви (85 Правил св. Апостолів, Постанови 7 Вселенських Соборів, постанови 10 Помісних соборів і Правила Св. Отців).

Розуміється, що в канонічному кодексі Православної Церкви, який, — щодо часу встановлення його Правил, — кінчається в другій половині IX віку (Царгородський Собор в Храмі св. Софії 879 р.), не мало є дисциплінарних норм, які відповідали потребам і обставинам церковного життя у тих давніх віках; є такі правила, що були змінювані в ту ж добу Вселенських Соборів певними постановами тих Соборів. А тому є не мало Канонів, які не встановлялись на вічні часи і не можуть претендувати ані на незмінність їх, ані на непомилність. Однак виключати їх з канонічного кодексу Православної Церкви окрема Помісна (Крайова) Церква не має жодного права; такий акт може бути тільки в компетенції Вселенського Собору, коли б такий зібрався. На практиці, в житті окремих Православних Церков такі канони звичайно не застосовуються, проте залишаючись в канонічному кодексі Православної Церкви як історична пам'ятка, історична спадщина.

Інша річ — Канони Православної Вселенської Церкви, основа яких — в догматичній православній науці про Церкву, — Тіло Христове, яку в 9 члені Царгородського Символу Віри визнаємо як "Єдину, Святую, Соборну і Апостольську". В цих Канонах збережено Церквою й приведено в ясність Передання і Постанови перших віків від часів Апостольських, а разом для всіх наступних віків накреслено закони, як основні, незмінні засади церковного правопорядку. Церковна правотворчість в національних православних Церквах не може суперечити цим засадам чи від них відступати. Каноністи й богослови, автори наведених вище слів про право Церкви "накреслювати правила для свого часу, як творила, накреслювала вона в часи великих Вселенських Соборів", так продовжують свою думку: "Одного Церква не може допустити: вона не може допустити, щоб її наука, її життя, її Канони почали суперечити один одному; Церква може допустити тільки різноманітність зовнішніх форм, але вона не допускала і ніколи не допустить

суперечности засад, які заховуються за цими формами" (Там само).

Бо ж ці засади церковного правопорядку мають своїм джерелом волю Основника Церкви, Господа Ісуса Христа, на Якому, як на "Наріжному камені", по словах Апостола Павла, "ціла будівля доладу впорядкована, росте в Церкву Святу в Господі" (Єфес. 2. 20-21). Такими засадами устрою земної Церкви й управління в ній являються, за православною наукою про Церкву, основану на Св. Письмі і Св. Переданні, дві головних засади: 1) Боговстановленість Ієрархії в Церкві, преемственної від Апостолів, і 2) соборність в її управлінні. Цими засадами безумовно пройняте церковне праводавство доби Вселенських Соборів, заключене в канонічному кодексі Православної Церкви. ("Книга Правил св. Апостолів, св. Соборів Вселенських і Помісних і св. Отців").

Національне церковне право в давній Українській Православній Церкві (Київській Митрополії 988-1686 рр.) ніколи не порушувало цих засад Православного Вселенського Церковного права, а завжди витворювало форми місцевого церковного життя тільки в згоді з ними. І можливо, що історія давньої Української Православної Церкви ("Западно-Русской" по термінології рос. церковних істориків) дає в добі після поділу Церков (1054 р.) найбільш яскравий приклад великого значення засади соборності в житті Церкви при одночасному захованні прав Боговстановленої в Церкві Ієрархії. XVI вік у цій історії був тяжким ("тяжари нігди незвикли" по виразу сучасників) для випробування й збереження особливостей українського церковного права, на ієрархічній і соборній засадах основаного. Право "патронату" західного походження, застосоване польськими королями й магнатами в житті Української Православної Церкви, напосідання церковного абсолютизму в формі римського папізму поведи в XVI в. Українську Церкву до занепаду, коли не стало й твердих Святителів, як на початку XVI в. був таким Митрополит Іосиф Солтан, під проводом якого Виденсь-

кий церковний Собор 1508 р. вступив було в боротьбу зо злом "права подавання" (патронату) в Церкві та виробив ряд правил, в повній згоді з церковним правом Вселенської Православної Церкви, для усунення непорядків в "справах церковних". В кінці XVI віку (1596 р.) Українська Православна Церква поставлена була перед дилемою, — залишитись вірною догматично-канонічним засадам Православ'я щодо устрою Церкви й правопорядку в ній, чи увійти в систему церковного абсолютизму з монархом-папою, як видимим головою земної Церкви, якому підпорядковувалась тоді вже й більшість української Ієрархії.

Поставлена державною католицькою владою в Польщі, після берестейської унії 1596 р., в стан безправ'я, Українська Православна Церква знайшла в собі, в ту добу її ісповідництва, внутрішні сили для боротьби за релігійну свободу і "старожитні права" Православної Віри в Польсько-Литовській Державі. Ці сили виникли з відродження духу соборності в Церкві, приспаного було в XVI в. (від собору 1508 р. аж до приїзду в Україну Царгородського Патріярха Ієремії II в 1588-89 рр.), і в ньому ж мали джерело свого надхнення, коли в XVII в. відбувається ряд Церковних Соборів і церковно-народних зібрань. І в яких би тяжких обставинах не знаходилась тоді Українська Православна Церква, залишившись (після смерті Єпископів Гедеона Балабана й Михаїла Копистенського) і без Ієрархії, вона ані в постановах, ані в чинах, тобто в актах свого національного церковного права, не відступила від основ Вселенського Православного права. А відновлення в ній Ієрархії, маючи соборний характер (елекційний Собор р. 1620), наступило в спосіб цілком канонічний, було довершено Феофаном, Патріярхом Єрусалимським з участю бувших при ньому Єпископів, а діяв Патріярх Феофан з уповноваження Царгородського Патріярха Тимофія, який був кириярхом Київської Митрополії.

Заслугує врешті повної уваги факт, що в цих же часах боротьби

Української Православної Церкви з наслідуючим церковним абсолютизмом, підтримуваним польською державною владою, на Київському Соборі 1640 р., під проводом Митрополита Петра Могили, було розглянуто й прийнято "Православне Ісповідання Віри", — православний Катехизис, в якому була гостра потреба для православних, з огляду особливо на пропаганду й полеміку латино-уніятів і протестантів в Польщі. Але ж "Православне Ісповідання Віри" Митрополита Петра Могили, як перша система православної віронауки, стало такою й для цілої Східної Православної Вселенської Церкви, будучи признаним на великому помісному Соборі в Яссах р. 1640, і на соборах Єпископів в усіх чотирьох східних Патріярхатах, після чого повністю було надруковане в Амстердамі р. 1662. Так "Православне Ісповідання Віри", в систему укладене українськими православними богословами (головний автор його — проф. Ісаїя Трофимович Козловський, ігумен Нікольський, якому собор 1643 р. присудив титул "доктора богословія"), стало символічною книгою цілої Вселенської Православної Церкви.

Цей факт є найкращим свідомством твердості в Православ'ї давньої Української Церкви. При широко розвинених формах соборності в церковному житті вона незмінно зберігала чистий догматично-канонічний устрій Православної Церкви, не порушуючи основних Канонів церковних, зв'язаних з ісповіданням Боговстановленості в Церкві священої Ієрархії.

З цього правдивого шляху в місцевій церковній правотворчості, шляху погодження національного церковного права з основним Каноном Вселенської Православної Церкви було збочено при відродженні національної Української Православної Церкви на Київському Соборі 1921 р. Акт Собору 1921 р., не раз освітлюваний, як вимушений, можна зрозуміти в настроях того часу з національної точки погляду, але ніяк не можна його оправдати з поглядів догматично-канонічних.

В "Ісповіданні Православної Віри",

символічній книзі всієї Православної Церкви, читаємо: "Священство називається таїнством, заповідано Апостолам від Христа. Посвячення звершувалося через положення їх рук і донині довершується по преемству Єпископами, які наслідували Апостолам для роздавання Божих Таїн і піклування про спасіння людей, як сказав Апостол: "Так нехай уважає нас чоловік за слуг Христових і управителів Таїн Божих" (1 Кор. 4. 1, Ісповідання ч. 1 відп. 109).

У другій символічній книзі всієї Православної Церкви, "Послання Патріархів Православно-кафолічної Церкви про Віру Православну" (1723 р., християнам Великої Британії), читаємо: "З огляду на те, що між другими неправдивими думками, еретики твердили й те, що звичайний Священик і Архирей рівні між собою, що можна бути й без Архирея, що кількох Священиків можуть управляти Церквою, що висвячувати в Священика може не тільки Архирей, але й Священик, і кількох Священиків можуть висвятити й Архирей, і поширюють (еретики), що Східна Церква поділяє з ними оцю облуду, — то ми, згідно з поглядом, здавна пануючим у Східній Церкві, підтверджуємо, що звання Єпископа так необхідним є в Церкві, що без нього ні Церква Церквою, ні християнин християнином не тільки бути, але й називатися не може. Бо ж Єпископ, як наступник Апостольський, положенням рук і прикликанням Св. Духа, одержавши по преемству дану йому від Бога владу розв'язувати й в'язати, є живий образ Бога на землі і, по священодіючій силі Духа Святого, джерело всіх Таїнств Вселенської Церкви, якими наслідуються спасіння"... (Послання, гл. 10).

Отже, у давній Українській Православній Церкві національне церковне право ніколи не розходилося з основним каноном Вселенської Православної Церкви.

Проф. І. Власовський.

Читачу, — конче поплати свої за-
леглості й конче пришли передплату
на 1952 рік!

ПОМЕР КНУТ ГАМСУН.

19-го лютого ц.р. помер (народився 1860-го року) у 92 році життя в Норвегії Кнут Гамсун, письменник світової слави, по Першій Світовій Війні відзначений нагородою Нобеля — автор “Голоду”, “Містерій”, “Пана”, “Вікторії”, “Благословення землі” та ряду інших великих творів, по Другій Світовій Війні, уже як 86-літній старець, засуджений за прогерманські симпатії під час німецької окупації.

Чимало творів Кнута Гамсуна перекладено на українську мову.

Розцвіт небуденного літературного таланту Гамсуна і його велика популярність припадає на кінець XIX-го і два перші десятиріччя XX-го віку. Задовго до своєї смерті він замовк, залишаючи місце в історії літератури новим талантам і свіжим ідеям.

У добі реалізму та зростаючого утилітаризму створила ця велика літературна постать в літературі окремий, оригінальний світ пізнього, але глибокого та незвичайно своєрідного романтизму. Хоч сам він вийшов з бідного селянського роду, а свою молодість провів у нужденних обставинах (“Голод” — це твір автобіографічний) та на важкій фізичній праці, — у цілій своїй великій літературній спадщині залишився аристократом духа, мистцем високої класи, свобідний від соціальних проблем та їх дисонансів, якими кишіла в тому часі ціла нордійська література. Індивідуальність людини з усіма відтінками її духового життя стоїть у центрі його мистецького зацікавлення. Його великі літературні постаті стоять здебільшого поза рамками збірного життя, це герої-самітники, що дивляться на дійсність через призму свого темпераменту й почування.

Через усі великі твори Гамсуна просувається один мотив, в якому й криється культурно-філософський світогляд письменника. Це мотив роздвоєння індивідуальності між природою та культурою, між первісним природним життям і життям цивілізованим. У цьому духовому дисонансі криється первень самотності, безпритульності й безнастанного

стремління Гамсунового героя до іншої незбагненої дійсності. Гамсун створив один тип своєї улюбленої постаті, яка хоч і виступає під різними прізвиськами й у різних видах, завжди зраджує ті самі основні психологічні прикмети та переживання. Раз це мисливий у північних лісах (“Пан”), то знову залюблений поет (“Вікторія”), або дивний гість у надбережній гостинниці (“Містерій”), чи мандрівник, що покинув міське життя, щоб серед природи й простолюду віднайти свій душевний спокій (“Мандрівник”). Туга за щастям та повнотою життя лучить їх усіх. Всі вони здобувають життя тільки на короткий час, і знову його тратять, щоб тужити за ним знову. Вони живуть неначе поза своїм часом (він теж роздрібнює та поневолює природну снагу індивідуальності, накладаючи на неї стандартні закони своєї культури), а в житті це тільки мандрівники, які душевну незалежність купують ціною свого осамітнення.

Оце загальний зарис улюбленого Гамсунового героя, постаті наскрізь романтичної. В основному цей герой Гамсунового романтизму різниться від загальноприйнятого типу героя раннього європейського романтизму. Його почування сильні, він ніколи не плаче й не жаліється, він самовпевнений. За винятком героя “Містерій”, це люди сильні, які черпають свою силу з землі, з природи. Рання романтика відмежувалась від дійсності, вона створила радше казки, які, поминувши те, що вони були гарні, не вдоволяли, бо не були дійсні. Але романтизм Гамсуна має елементи реалізму. Його романтичний герой живе у сфері дуже реального життя. Він не може й не хоче тільки вбачати своєї скомплікованої, імпульсивної духової суті в рами цього реального та стандартно-культурного життя. Замість глибокого співчуття герой “Голоду” стрічає байдужий погляд мішухів, його життя в твердих обіймах великоміської нужди, але він сам незмінний, духово не знищений, він живе в окремому

світі своїх мрій, заховує глибоке почуття своєї індивідуальності.

Романтизм Гамсуна оснований на реалістичній дійсності.

Гамсунові твори переповнені любовною лірикою. Любов — це один з найважливіших елементів творчості цього великого письменника. Вона оживляє, відкриває глибину душі героїв з усіма її химерами та дисонансами. Однак треба підкреслити, що любовна лірика Гамсуна стоїть у повному контрасті до любовних мотивів у сучасній йому світовій літературі. Ця література розв'язує любовні проблеми згідно з бажанням героїв. Вона з правила дозволяє силі почувань залюблених перемогти всі моральні та соціальні перешкоди. Цілий кінець XIX-го віку література співає гімн вільної любові, що й відбиває модний в тому часі ліберальний напрямок усього життя. Того рода еротика, в якій все гарно кінчається, скоро затрачує літературну вартість, її мистецькі ефекти скоропроминають. Однак Гамсун залишиться довго в літературі, як незрівняний лірик глибокої, щирої, але ніколи не здійсненої любові. Його герої ніколи не досягають свого щастя. Не моральні чи соціальні моменти перешкоджають їм в тому, а душевні конфлікти, що їх Гамсун змалював з такою мистецькою тонкістю, як рідко хто в літературі. Технікою мистця високої класи він зумів створити ідеальні постаті залюблених та оповити їх глибоким, не патетичним, а пританим ліризмом, який в реальному житті створює ілюзію мрії. Такі майже неземські його постаті Вікторії у творі "Вікторія" та Гляна в "Пані".

Так отже і як поет любовної лірики залишається Гамсун великим романтиком у світовій літературі.

У своїх численних творах Гамсун торкається важких культурно-суспільних питань. Він виступає, як критик сучасного йому норвезького міщанства і його ментальності. Він суворий критик бюрократії, індустріалізації країни і всього того, що спрямовує життя народу з дороги природного, здорового життя. У праці на землі, що далека від голословної

культури й цивілізації, бачить він перевень сили і здоров'я норвезького народу. У тому відношенні світогляд Гамсуна не історичний, але він тісно зв'язаний з його ментальністю романтика. Усі його полемічні твори того роду, до яких належать "Редактор Лінге", "Нова Земля", "Вечірня Заграва", "Гра життя" та інші. Хоч в них помітний великий талант автора, то однак вони не мають тієї великої універсальної літературної вартості, що його твори, в яких він райдужними красками малює смуток і радість, — вдовілля та безконечну тугу людини на тлі норвезьких фьордів, гір та північних лісів.

В одному пізнішому, зрілому своєму творі Гамсун майстерно перевів синтезу свого культурно-філософського світогляду норвежця із індивідуалізмом великого мистця-романтика. У романі "Благословення Землі" (1917), за який року 1920-го признали йому нагороду Нобеля, колишній автор лірично-романтичної поезії "Вікторії", "Містерій" і "Пана" співає гімн землі-матері, що кормить, дає силу й спокій, що лікує й хоронить людину, яка живе на ній і підлягає її законам. Цей твір — це великий епос землі. Його головна постать, Ісак, не має вже змінливих прикмет і нервовних проявів героїв "Містерій", "Пана" та "Голоду". Це титан праці на землі. Закони землі жорстокі, вона сама спокійна й щедра, відплачує вдсятеро тому, хто на ній працює. Вона дає йому силу й мудрість, дозволяє спокійно глядіти на змінливість і кон'юктуральність цивілізованого світу.

Один з героїв "Благословення Землі", Гніслер, говорить до молодого селянина Сіверта: "Гори, ліси, трясовиння, луки, небо та зорі, — все це безконечне, безмірне. Слухайте, Сіверте, будьте вдоволені! Ви маєте все в житті, для чого ви живете й до чого ви родились. Вас земля потребує. Живете з роду в рід, щоб творити, а коли вмираєте, тоді ваш рід продовжується. Це ваше те, що зветься вічним життям".

Біблійним спокоєм, мудрістю та здоров'ям віє від "Благословення Землі". Гамсун, індивідуаліст та ро-

мантик, дав вираз у цьому великому творі своїй, по предках одідиченій ментальності й культурі здорового норвезького простолюддя. Уже як великий письменник, він сам говорить про себе. "Усім своїм корінням я у землі та в лісі. У місті я живу штучним та химерним життям каварень. Але я сам належу до землі".

В історичному аспекті постать Кнута Гамсуна надзвичайно характеристична. В добі реалістичної ментальності він вертається до романтизму.

В часі панування маси, як ідеалу та суспільно-культурного фактору, він створює тип героя-індивідуаліста. На порозі наймодернішої доби техніки та новітньої цивілізації він клонить голову перед землею, як джерелом людського життя та його сили.

Анахронізм, чи тонка візія поета, мислителя, що бачить правдиві вартості життя там, де вони вдійсності й лежать?

Д-р Костянтин Біда.

МУДРІСТЬ І ДЕРЖАВА.

Треба б довго пояснити наш недобрий звичай, за яким загал наших робітників пера забуває в своїх цінних працях ім'я Бога, справи Віри, Церкви чи, коротко кажучи, пишемо багато про наш бездоганний патріотизм, нещасно виминаючи Бога. Ніхто не заперечить, що від традиції Шевченкового патріотизму, який так тісно пов'язаний з глибокою вірою в Бога, Його справедливисть, Його святу допомогу, ми відійшли далеко, можна сказати, задалеко; нас опанував зовсім невинуватий страх, що літературний, мистецький, науковий твір, в якому згадати Боже ім'я, тратить свою літературно-мистецьку чи наукову вартість, що це Боже ім'я зводить його до звичайного казання, негідного ні автора ні читача.

Не дивно, що наслідки такого розумування та такого вчення жакливо відбиваються на вихованні молодого покоління, чого ми були свідками на Рідній Землі, було воно дошкульне в таборах утікачів, волочиться воно за нами по Європі й десяткує наш набірбок за Океаном. Відповідальність за вивихнення нашої науки, за невиховання здорового молодого покоління, як перед Богом, так і перед рідною історією несемо всі ми без жодного винятку.

Виховати християнина, вірного сина своєї Церкви й ревного оборонця Рідної Землі, — це обов'язок не тільки Церкви чи Священника, а це найважчі обов'язки батьків, вчителів, поетів, письменників, а передовсім — вчених, і то учених великих, авторитетних.

Найбільший патріотизм, без глибокої віри в Божу справедливість, в Його допомогу, без віри у святість і правість своїх чинів, — це патріотизм на глиняних ногах, який повалить найслабший ворожий вітер. Нашій

Землі і народові паралітиків не треба, не треба нам недовірок, проти яких боровся Шевченко, бо безвірники в Бога, силою свого безвір'я, не можуть бути неустрашими хрестоносцями, яких славна Україна й сьогодні жаде.

Ми дуже часто пов'язуємо свої традиції з традиціями народів західної Європи. Правда, що не всі сьогодні святі в цій західній Європі, дехто з неї не доріс до нас, але назагал панує в ній християнський дух. Той дух, що сконує разом народ, зв'язує Церкву й Державу, той, що його печать видна в літературі, мистецтві, науці.

Довгі реєстри мужів-християн не дуже сильно переконували б нас про їх Християнство, але свідомством їх християнської ревності є їх твори.

До таких належить молодий іспанський академік Леопольд Паласіос (Leopoldo Palacios). Народився він у місяці січні 1912 року, зростав у бурхливих воєнних часах. Середню й високу освіту здобув у родинному Мадриді, закінчуючи філософічний факультет Мадридського Університету, де в 1944 році одержав катедру логіки. Останні три роки був, на запрошення сенату Університету Ловал у Квебек, Канада викладачем історії філософії. В 1952 році вибраний членом Іспанської Академії Наук у Мадриді.

Ще перед професорською практикою Д-р Леопольд Паласіос гарно записав своє ім'я в Історії Іспанської Літератури, як "автор елегантних і перфектних — під оглядом змісту — поезій" (Анхель Вальбуена Прат). Відомий він також як критик і багатьох науково-літературних розвідок. Він автор двох дуже цінних наукових праць, які діждалися вже двох видань. Перша з них: "Політична второпність", — *La prudencia politica*, на-

городжена премією Національної Літератури, на яку старенький Азорін написав критику в трьох словах: "Проста, ясна й блискача". Друга книжка це: "Mit нового Християнства, El mito de la nueva cristiandad", з якої подаємо тут наш авторизований переклад: "Мудрість і Держава", La sabiduria y la ciudad, сторінки 27 — 31.

Мадрид, у березні 1952

Д-р Дмитро Бучинський.

Людина, задивляючись сама в себе, в дзеркало своєї суті, наділила себе ім'ям розумового сотворіння й сотворіння громадського. В обох окресленнях блестить щось не відлучне від Неба вже з самої своєї природи, без чого ніхто й ніщо не може розглядати людину. Як розумове сотворіння, в людині більшим від неї самої є мудрість, як сотворіння громадське, якого твором більш помітним є Держава. Через це саме питання мудрости й Держави мають між собою не тільки дуже тісний зв'язок, але вони гармонізуються в бутті людини, бо мають свою основу в окресленнях самої людини.

Мудрість, яку посідає сама людина, різниться від тієї, яку вливає в неї Бог, бо вона є тільки мудрістю розумовою; в парі з цим Держава, дочасний твір людини, різниться від Держави Божої, яка для свого блиску не потребує ні сонця, ні місяця.

Не дивлячись на це, а розважаючи твори людського походження: розумової мудрости і дочасної Держави, треба сказати, що вони спроможні увійти в сполучення, згідні з планом Божих реальностей. Це видно на початку Християнства, яке накликало і мудрість людей, і земську Державу, щоб вони відкрили свої брами для досвітку нового світла.

Був час, коли панував загальний страх, що влом Християнства в світ порізнить розумову мудрість і дочасну Державу, спричинюючи рух нехоті й боротьби. Об'явлена Віра й Христова Церква, Божі з походження і функції, виступали проти людської мудрости й людської Держави. Це різникування, яке з одної сторони ставить справи розуму й цивілізації, а з другої — справи

Віри й Церкви, започатковуючи небезпечну сепарацію, кладучи між ними дійсно смертне, і найбільше ненависну незгоду.

Пізніше так не було. Як віра в Бога, так Христова Церква нав'язали відносини з розумом і дочасною Державою. Віра, опершись на розумі, співпрацювала з Державою на основі розумової мудрости християнської, і Церква найтісніше пов'язалася з громадськістю, співпрацювала з нею, щоб створити дочасну християнську Державу.

І саме тоді, якби щілинами, в боротьбі між поганством і християнством, заблисла ідея поєднання розуму філософів і Віри визнаючих Христа, імперії цесарів і Духовенства. Це був ідеал зустрічі в боротьбі, в боротьбі гігантській, яка наукову слабосилість в явищах природи викинула майже на все. Дехто не здає собі справи з цього, що дати місце мудрости й цивілізації під знам'ям Христа, — це значить заперестати боротьбу, яку Він почав (Мат. 10. 34). За цим, щоб говорити про гармонію розуму й Віри, Держави й Церкви, промовляють чинники, які вимагають цієї гармонійної згоди, як маємо їх у Ляйбніца для взаїмовідношення між його монадами. І, замість боротьби, треба по-лицарськи працювати за єдність різних речей, за цю загальну гармонію, що зводиться до блаженства монад, де все-по-можливості має бути найкраще в двох світах, і де розум, без дверей і без вікон, чародійно гармонізується з сильною Вірою. І більш нічого, і це не противне Слову, яке нам говорить: "Проповідуйте, що ви вчули на ухо, на дахах!" (Матвій 10. 27), думаючи, що можна вийти з хати на дах крізь маленьке віконце, що пропускає світло досередини. Як же можна сховати місто, розложене на горі? (Матвій 5. 14). З одної гори можна говорити з другою, можна кричати, щоб вона навернулася до Христа. А це ще не є гармонійне взаємовідношення, — це тільки бажання до згоди, до тісної злуки різноти, бажання миру без помилок, і миру певного.

Згода розуму й Віри, згода духов-

ного й державного, — це вже є пригожа формула, що створить передумовину, яку я називаю клямрою згоди, поясом любови, яким лучаться й обнімаються планети, природно одне, надприродно друге.

Внутрі цієї квестії відношення між світом і Християнством, формула, яка сьогодні нам напрошується, з цілою певністю замикається у трьох словах: відрізнати, щоб об'єднати! Ні розум не є Вірою, ні Держава не є Церквою: конечно потрібно їх відрізнати, але ніколи розділяти, а злучувати їх дуже тісними оковами.

Процес цей — розрізнати, щоб з'єднати — послужив заголовком однієї з славних книжок Марітена*, яка, на мою думку, є в реальності

* Жак Марітен, філософ, бувший французький амбасадор при Ватикані, видав книжку: "Інтегральний Гуманізм", яка викликала гарячу полеміку між теологами й філософами, в якій також узяв участь і проф. д-р Леопольдо Палясіос.

загальною думкою автора, не тільки виказати ступневі пізнання, але також відношення: що є дочасне, а що є духове. Різничкувати, щоб об'єднати, а не щоб розділяти; відрізнати Державу від Церкви, але не щоб їх порізнити, а противно, — об'єднати. Висказ родючий сам в собі, який наказує закінчити з усяким модерним сепаратизмом: між філософією й теологією, між політикою й релігією. Висказ цей вимагає дуже ясної прозорости через особливий характер тих двох реальностей: різних, але неподільних, з'єднаних, але не змішаних.

Це треба точно розважити, належно пояснити, дати поважні аргументи: відношення Віри й розуму, Церкви й Держави. Розважання ці тільки в такому випадкові будуть правдиві, коли в цих проблемах буде брати участь розумова християнська мудрість разом з мудрістю християнської Держави.

Академік Леопольдо Палясіос.

НИЩЕННЯ В УКРАЇНІ НАЦІОНАЛЬНО КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ.

(Докінчення).

Розказаним далеко не обмежилось нищення культурно-історичних пам'яток України. У 1921 р., під час страшного голоду в Південно-східній Росії, більшовики провели грандіозне вилучення золотих і срібних речей з церков, нібито на поміч голодуючим, ніби щоб продати вилучені дорогоцінні метали за кордоном і за ці гроші купити хліба для голодуючих.* З церков, зокрема в Україні, були вилучені всі речі, вироблені з золота й срібла, причому, якщо ці метали становили частину речі, то їх здирали з речі, а решту речі викидали. Так було зроблено, наприклад, з багатьма Євангеліями: срібні оправки їх було здерто, а самі Євангелії, незалежно від їхньої історичної цінності, кудись викинуто...

* За наполегливими чутками вилучене срібло пішло на карбування совітської срібної монети.

Отже, під час цієї кампанії загинула безліч художніх історичних речей, що назбиралося в церквах протягом минулих століть. Правда, за законом, особливі експерти, головню працівники музеїв, мусіли відокремити із загальної маси ті вилучені з церков речі, що мали історичну або художню цінність, з метою передачі їх до музеїв. Проте, далеко не скрізь музейні працівники мали мужність заявляти свої претенсії на ті чи інші речі музейного характеру під час розгляду всього вилученого майна в губерніяльних комісіях. А коли й заявляли, то часто-густо ці претенсії відкидались іншими членами комісії, серед яких обов'язково були й представники страшної ЧК, тобто "Чрезвычайной Комиссии по борьбе с контрреволюцией". В загальному підсумку, тільки дуже незначна частина вилучених речей потрапила до музеїв!

Незабаром після цього прийняли-ся більшовики, в порядку боротьби з релігією, і за самі церкви. Не маючи можливості докладно зупинитися тут на цьому предметі, скажу тільки, що тисячі церков були немилосердно знищені цілком, або, в кращому випадку, обернені на склади, майстерні, житлові приміщення, стайні, тощо, а ввесь церковний посуд й устаткування або передані до музеїв, але в мізерній кількості, або в більшій кількості до театрів, кіномайстерень і до дитячих будинків (притулків для бездомних дітей). В театрах і кіномайстернях воно використовувалось під час театральних вистав та кінознімальних, а в дитячих будинках з церковного одягу, іноді з найцінніших художніх тканин, шито дитячий одяг та одяг для адміністрації. Решту ж було просто знищено: металеві речі перетоплено на металеву сировину, а дерев'яні, — Ікони, цілі різблені Іконостаси, Ставники, Аналої тощо, — порубано на дрова...

Так загинула в Україні протягом періоду від початку революції до початку другої світової війни сила-силенна монументальних, побутових і художніх національних історичних пам'яток. Те, що лишилося, в невеликій кількості перебувало у міських жителів або в музеях.

Коли ж вибухла Друга Світова Війна, дійшла черга й до тих залишків.

Терен України був головною ареною військових подій. Німці за всяку ціну прагнули оволодіти Україною, щоб здобути так потрібний їм "Lebensraum", та щоб мати постійне багате джерело постачання їм хліба, жирів, цукру, вугілля, заліза, марганцю, тощо. Через Україну вони мали достатись і до джерел найпотрібнішого засобу провадження війни, — нафти на Кавказі, щоб користатися нею самим, і з другого боку, позбавити цієї нафти більшовиків, бо без неї більшовики, певна річ, війну прогнали б дуже швидко. Тому німці кинули великі сили всіх ґатунків зброї на український фронт і без жалю нищили все, що, на їх думку, перешкоджало їм рухатися вперед. Палили села, де більшовики намагалися ставити їм опір, жорстоко руйнували запалювальними бомбами міста.

Більшовики з свого боку, відступаючи перед німцями, палили села, а в міських будівлях закладали численні міни, що вибухали, коли німці входили в міста, і руйнували будівлі. Отже, в містах і селах загинула і сила майна, серед якого траплялися й зацілілі до того часу речі художнього й історичного значення. В містах, до того ж, були пошкоджені або цілком загинули архітектурні пам'ятники, — серед їх старовинні церкви, — що ще якимось збереглися від попередньої більшовицької руйнації, — і музеї.

З музеїв, що за більшовиків були єдиними місцями, де переховувалися й куди потроху прибували художні, історичні й етнографічні пам'ятки, більшовики, втікаючи від німців, встигли евакуювати тільки частину речей, кинувши більшість на проізвольне, майже без охорони або й зовсім без охорони. І коли німці бомбардували міста, або билися з більшовиками в середині міста, музеї часто ґинули з усім своїм майном. Я не маю точних відомостей про те, що трапилось з багатьма українськими музеями й архітектурними пам'ятниками, бо за часів перебування німців в Україні майже не було зв'язку між різними місцевостями України, але мені відомо, що сталося в одному з поважних в цьому відношенні міст, — в старовинному Чернігові, який ще в 1907 р. святкував тисячоліття своєї літописної відомості. Державний Історичний Музей в ньому, що містив у собі найкращу, найціннішу збірку української старовини XVII — XIX ст. ст., і силу інших речей художнього й історичного значення, — цей Музей цілком згорів від німецьких запалювальних бомб. Під час розкопок, що були проведені на місці пожежі ще за німців, знайдено тільки кілька старовинних монет, старовинні козацькі гармати, що переховувались у Музеї, та ще деякі металеві речі...

Потерпіли в значній мірі й славні пам'ятники Чернігівської архітектури. Майже загинув Борисоглібський Собор, визначна будова кінця XI — початку XII ст. ст. Покрілля, вікна, двері, вся внутрішня оздоба по-варварському знищені. По суті

від Собору лишилися самі стіни.¹ Тяжко потерпів Єлецький Манастир XII — XIII ст. ст., мабуть єдиний в Україні архітектурний пам'ятник, що зберіг у собі риси романського стилю. В жахливому стані ще одна будова часів Київської Русі, — П'ятницька церква XIII ст. Від неї лишилися тільки незначні рештки стін, що стримлять там серед величезної купи руїн. В такому ж самому жахливому стані і чудовий пам'ятник української архітектури XVII — початку XVIII ст. ст. — Катерининська церква. Здається ще 2-3 церкви згоріли цілком...²

У Києві цілком загинула від вибуху мін, закладених більшовиками перед втечею, головна церква Києво-Печерської Лаври, славний Успенський Собор, збудований в XI-му столітті.³

А коли німці відступали з України під тиском більшовиків, то спалили мало не все Лівобережжя... І знов гинули й ті нечислені залишки україн-

ської культури, що були помилені долею в попередні трагічні часи...

Така в короткому викладі, сумна історія нищень і руйнацій пам'яток української культури на протязі українського історичного життя.

Мало цих пам'яток, дуже мало лишилося для вивчення історії культури Українського Народу. Тому неодмінним обов'язком кожного свідомого українця є дбайливо ставитися до тих пам'яток, що їх він має в своєму розпорядженні, і піклуватися про те, щоб і в дальшому вони не загинули, а перейшли або в надійні приватні руки, або, найкраще, в якийсь український Музей. Кожен повинен також старатися, не шкодуючи коштів, набувати, по можливості, такі пам'ятки, якщо вони трапляються йому. Певна кількість їх перебуває тепер в антикварних крамницях Канади й Сполучених Штатів. Сюди навезли їх у 30-х роках нашого століття, пограбувавши власних громадян і власні Музеї, — і часто продавали за безцінь, — більшовики, щоб здобути потрібні їм долари. Є дещо і в руках Ді-Пі, втікачів з Радянського Союзу; іноді дуже цінні окремі речі, а подекуди й цілі збірки, які пощастило вивезти з СРСР.⁴ Власники їх, потребуючи коштів на прожиток, примушені продавати їх, іноді дуже дешево, не маючи можливості вибрати покупців. Треба подбати про те, щоб усі ці культурні цінності не втратилися, не розсіялися в масі населення чужих країн, а потрапили в ті місця, де вони можуть бути використані для вивчення культури українського народу. Це патріотичний обов'язок кожного українця!

Проф. Валентин Шугаєвський

4. Авторів цих рядків відомі приклади.

1. Спасо-преображенський Собор, збудований на початку XI стол., а один з найдавніших пам'ятників монументальної архітектури на Русі, на щастя потерпів, порівнюючи, мало: тільки одна баня пробита стрільном. Тепер Собор уже відремонтований.

2. Відомості про стан церковних будов у Чернігові почасті взято з статті Д. Бліфельда: "Сучасний стан археологічних і архітектурних пам'яток Чернігова", вміщеної в томі I збірника: "Археологія", вид. Інституту Археології Академії Наук УРСР, Київ, 1947.

3. Про загибель цього видатного пам'ятника української культури й про інші руйнації, що сталися на терені Києво-Печерської Лаври, я розповів окремо.

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ЗАМІТКИ.

Київська Русь.

Року 1949-го "Державне Педагогічне Товариство" в Москві видало курс академіка Б. Д. Грекова: "Киевская Русь", мовою російською, 510 сторінок. Звичайно, вся праця написана з російського погляду, з якого

"Київська Русь" — "це не історія України, не історія Білорусі, не історія Великої Русі. Це історія Держави, яка дала можливість дозріти й вирости і Україні, і Білорусі, і Великої Русі. У цьому стані ввесь великий

сене даної доби в житті нашого краю" (ст. 5). Наша наука з цим не годиться.

Подаємо докладний зміст цієї праці.

Книжка складається з оцих восьми великих розділів:

I. Вступ (ст. 3 — 20). II. Місце Київської Держави у всесвітній історії (ст. 21 — 30). III. Сільське господарство давньої Руси (31 — 25), техніка землеволодіння в давній Русі.

IV. Громадський устрій східних слов'ян до заснування Давньоруської Держави (69 — 112): Община східних слов'ян, Про заснування міст у Русі, Загальні замітки.

V. Громадські стосунки Київської Руси (113 — 266). 1. Велике землеволодіння й землевласники. 2. Організація великого господарства X — XI віків: Челядь, раби, рядовичі, закупи, смерди, смерди вільні, смерди залежні, ізгої, пущеники, задушні люди й прощеники. Загальні висновки. 3. Руки смердів.

VI. Важливі риси політичного устрою Київської Руси (267 — 364). 1. Вступні замітки. 2. Князь і київська знать. 3. Організація військових сил східних слов'ян і Київської Держави. Доба військової демократії. Військо Київської Держави: вої, дружина, допомогові військові частини. 4. Декілька заміток про древнеруське віче.

VII. Джерела руської культури й культури Київської Руси (365 — 416).

VIII. Короткий нарис політичної історії Київської Держави (417 — 507). 1. Народи й племена Східної Європи й Русь. 2. Народи Кавказу. 3. Народи Середньої Азії. 4. Греки в Причорномор'ї. 5. Хазарський каганат. 6. Торгові зв'язки східних слов'ян з іншими народами. 7. Перші відомості про Київ і початок Київської Держави. 8. Заснування Київської Держави. 9. Київська Держава і кочовники південних степів. 10. Час князя Володимира Святославича. 11. Хрещення Руси. 12. Слабкість Київської Держави. 13. Київ і Західна Європа за Ярослава: русько-польські стосунки, русько-чеські стосунки, Київ і Німеччина, Київ і Франція. Київ, Скандинавія й Прибалтика. 14. Забір зберегти Державу від розпаду, триумфірат. 15. Зміцнення політичної ролі міст. 16. Рух міських мас у Києві. 17. Розпад триумвірату, зміцнення окремих феодалних князівств. 18. Князівські феодалні з'їзди. 19. Повстання в Києві 1113-го року. 20. Володимир Мономах (1113 — 1125). 21. Розпад Київської Держави.

Причина розпаду Київської Держави — самостійницькі стремління удільних князів. "Князі, не уважаючи на своє родство, давно вже стали намагатися кожен створити для себе "незалежний" стан, чого багато хто з них і досягли ще до Андрія Боголюбського. Андрій — не виняток, а тільки один з різних прикладів нового стану", — так кінчить академік Б. Греков свою працю (ст. 507). Хоч праця написана з російського погляду, але дає історикові не мало цінного матеріалу. I. O.

"Наша Культура". Американський денник "Свобода" в ч. 26 за цей рік подає таке: "Новий місячник "Наша Культура" — новий тільки місцем своєї редакції, — його довгі роки видавано вже на західно-українських землях під тією ж назвою та назвою "Рідна Мова". Обидва ці журнали, що видавалися на рідних землях за редакцією проф. І. Огієнка, в свій час мали велике значення для популяризації українознавства серед найширших мас українських читачів. Відновлена "Наша Культура" в Канаді в наші часи має особливі завдання: популяризувати справжню українську християнську культуру, не спотворену більшовицьким поганством, ширити українознавчі знання між українцями на еміграції, зокрема серед молоді, цим самим спинити процес винародовлення, денаціоналізації і виховувати серед молоді любов до рідної культури і до рідного поневоленого народу, — творця цієї високої культури".

"Трираменного Хреста я дуже уважно перечитав, і прийшов до висновку, що таки справді Хрест із скісним підніжком — це наш традиційний Хрест. Розвідка М. Іларіона на базі існуючої літератури все ж таки є оригінальним і новим вкладом у літературу з історії Української Церкви. У розвідці докладно описано не тільки історію Хреста на Україні, але також і його ідеологію. А це дуже важливий чинник у дослідженні пам'яток. Дуже цінною частиною праці є подані в книзі ілюстрації, які, розуміється, самі за себе свідчать. Шкода тільки, що тих ілюстрацій мало з ранніх часів Християнства на Україні. Hempstead, N. Y., 20. XI. 1951 р. Проф. П. Ковалів.

Нині перечитав твір Митрополита Іларіона "Марія Єгиптянка". Перше всього я переконався, що Іларіон — це один з кращих поетів в українській літературі. Цей твір вищий від подібних, бо автор звертає любовні відносини до Бога й дає позитивну розв'яз-

ку. Цей твір є високим ідейною релігійною розв'язкою відносин життя, яких теперішність навіть не розуміє й не може розуміти, не переживши життєвих тонкощів і трагедій: боротьби в душі, терпіння за гріх, проступки. Це найбільш позитивний твір на цьому полі в нашій літературі. У моїй оцінці він сягає найбільших висот не тільки в поезії, але й психології, філософії й релігії. Як то жаль, що люди здібні перевищують пересіч няків, і через те терплять, через те їх не розуміють, а товпа їх розпинає, виклинає, сегрегує, недоцінює...

Читав уважно розвідку Митрополита Іларіона про "Політичну працю Богдана Хмельницького". Крім Костомарова, мало хто описав ліпше цього великого мужа. Михайло Стечишин.

"Князь Володимир..." М. Іларіона — прекрасна, переконлива, документальна наукова праця. Торонто, Професор.

"Князя Володимира..." прочитав з інтересом і задоволенням. У праці документально доведено правдивість виставленої тези й фальшиве намагання польських письменників довести протилежне. 17. II. 1952. Нью-Йорк. Професор

Такі книжки, як "Володимир прийняв Православ'я", змістом, формою й ціною — видавайте частіше. Повного успіху бажаю! Прот. Д-р о. Вол. Левницький.

Цінна праця: "Володимир прийняв Православ'я" — це велика поміч в кожній Громаді. Свящ. Юрій Цукорник.

Р І З Н Е .

Великоднє яйце. "Із книги Старчества о Велиці дні і о яйці, свідительство Іоанна Дамаскина, глава 19. Вопрос: Небу і землі подобно по всему яйце; чего деля червлено яйце на Велик день? Толкование: "Яйце примінено ко всій тварі: скурлупа — аки небо, плева — аки облаци, білок — аки води, желток — аки земля, а сирость посреди яйца — аки в мирі гріх. Господь наш Ісус Христос, воскресє от мертвих, всю тварь обнови Своєю Кровію, якоже яйце украси, а сирость гріховную ісуши, якоже яйце ісуши. На Воскресєніє Господне друг друга цілююще с червєніем яйцем, рекуще єдин: "Христос воскресє!" Другій: "Воистину Творец Небу і землі, і всєй твари воскресє із мертвих". Христос Бог наш яйце прообразова на обличєніє жидомъ" (Виписано з стародавнього рукописного Збірника з Бібліотеки М. Іларіона).

Україна свідом. До революції Одеса вважалася найбільше зрусифікованим містом в Україні. Під час останньої війни її окупували румуни. І окупанти взяли русифікаційний курс в усіх відношеннях. У зв'язку з цим румуни допустили тільки російську Православну Церкву. Але на настирливу вимогу українських кругів румунський губернатор погодився провести плебісцит, давши населенню право заявити, якої Церкви воно собі бажає. На велике здивування румун, три чверти населення голосувало за українську Православну Церкву!... Румунська влада визнавала тільки російські школи, а українські існували приватно. Не дивлячись на це, українські школи були

переповнені, а російські стояли майже порожні... Ось так самовизначила себе та Одеса, про яку й досі кажуть, буцім то це російське місто...

Понад 100-літні люди в Україні. За поданням "Літ. газети" в Україні тепер живе 2,700 осіб, які мають понад 100 років життя. В самій Харківській області є їх понад 200, а в селі Мечніковім, в Харківській області живе 5 столітніх дідів.

Скільки українців на еміграції: США 900 — 1,000,000, Канада 400,000, Аргентина 100,000, Бразилія 80,000, Венесуела 2,000, Парагвай, Уругвай 20,000, Чиле 1,000, Великобританія 40,000, Франція 40,000, Німеччина 20,000, Бельгія 7,000, Австрія 3,000, Інші країни Зах. Європи і Туніс 3,000, Югославія 30,000 (це давні колоністи в Бачці і молодші в Боснії), Австралія 20,000, Нова Зеландія 2,000. Разом 1,750,000.

Звідки походять сучасні королі. З теперішніх 7 королівських родів в Європі — 6 німецького походження. Англійські й бельгійські королі походять з роду Сакс-Кобургів Гата; данські, норвезькі й грецькі королі — нащадки дому Шлезвіг-Гольштайн-Зондербург-Глюксбург. Голяндська королева походить з династії Оранж-Нассау. Тільки шведські королі продовжують французький рід Бернадоті. Але й у цьому роді є німецька домішка: мати короля Густава IV була баденською княжною ("Український Голос").

Число газет в США. Журнал "Едитор енд Паблішер" подає статистичні дані про обіг щоденної преси в США минулого року. Зо

звіту виходить, що вперше в історії ЗША цей тираж досягнув 54 мільйони передплатників. На 1 січня 1952 р. було в ЗША 1,773 щоденники, а при кінці жовтня м. р. продано одного дня 54,017,938 примірників газет. 1950 року середній обіг цих часописів виносив 53,829,072 примірники.

Центральний Державний Музей Т. Г. Шевченка заснований у Києві в 1949 році. Сюди збираються всі оригінальні документи, зв'язані з життям і працею великого поета. Часом сюди передаються важливі документи з інших музеїв, присвячених вивченню Т. Шевченка. Крім цього, в Києві є й меморіальний Дім-музей Т. Шевченка.

Музеї Т. Шевченка закладені в Моринцях, де народився великий поет, а також в Казахстані, де він перебував своє заслання. По цих музеях зібрано вже дуже багато цінних матеріалів.

Хата дядя, де вчився Т. Шевченко. Як подають совєтські газети, до наших днів збереглася хата дядя, де хлопчиком вчився Тарас Шевченко. Цій хаті вже понад 160 років. Вся вона похилилась і осіла.

Переклади творів Т. Шевченка, як показує нова праця 1950 р.: "Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах", зроблені вже на 33 мові.

ГОЛОС ГРОМАДЯНСТВА ПРО "НАШУ КУЛЬТУРУ".

"Нашу Культуру" читаю залюбки, бо вона щораз набирає більшого змісту та сили. Бажаю успіху прекрасному журналові. Сподіваюся, що знайдуться заможні люди, які зрозуміють його вагу та значення, й матеріально підтримають цей почин всенародного значення. 6 лютого 1952 р. Мюнхен. Проф. М. Міллер.

"Наша Культура" зайняла вже певне почесне місце в заокеанській пресі. Глибоко певен, що цей журнал утримається на своїй височині й ще вище підійметься. Дуже жаль, що журнал малий об'ємом! Громадян-

ство мусить зрозуміти й допомогти. Проф. С. Килимник.

Я певна, що "Наша Культура" незабаром зрівняється за своєю попередницею. Добре, якби пошастило збільшити її розмір! 26 лютого 1952 р. Німеччина. Проф. Н. Полонська-Василенко.

"Наша Культура" — це справжня духовна страва, що дає найбільшу насолоду, тим паче в далекій Бразилії. Цей місячник переносить мене думками в ті часи, коли він із Варшави ніс світло просвіти й на нашу незабутню Волинь, а тепер він єднає мене з високою церковно-духовою культурою в Канаді. Куритиба, Бразилія. о. Ф. Кульчинський.

Нехай наше громадянство підтримає "Нашу Культуру" масовою передплатою, тоді конче подвоїмо розмір її. Усі працюймо для цього! Редакція.

НОВІ КНИЖКИ.

Просимо всі Видавництва присилати "Нашій Культурі" свої видання на рецензію.

Проф. Роман Якобсон: Загадки "Слова про Ігорів похід" в 150 річницю його першого видання. Англійською мовою в "Speculum" том XXVII ч. 1 за січень 1952 р. ст. 43-66.

Вол. Безушко: Богдан Лепкий. Філадельфія. 1952 р. 16 ст.

Шевченко. Збірник УВАН в США, річник І. Нью-Йорк, 1952 р. 29 ст.

Л. Шанковський: УПА та її підпільна література. Філадельфія, 1951 р. 19 ст.

Євген Маланюк: Влада. Поезій книга шоста. Філадельфія, 1951, Вид. "Київ". 76 ст.

Д-р Я. Падох: Нарис історії українського карного права. Мюнхен, 1951 р. 132 ст. Видання НТШ.

Ол. Кошиць: 3 піснюю через світ. 1952 р., 194 ст. Вінніпег. Суб'єктивні й не все правдиві спомини.

Proceedings. Видання НТШ. т. І. 1951 р. Пластовий Шлях. Орган пластової думки. 1951 р. 168 ст. Мюнхен.

Зміст 6 (171) числа за квітень 1952 р. науково-популярного місячника "Наша Культура": † Іларіон: Пізня канонізація князя Володимира й княгині Ольги. Проф. І. Власовський: Національне церковне право. Д-р К. Біда: Помер Кнут Гамсун. Академік Леопольдо Палясіус: Мудрість і Держава, вступ Д-ра Д. Бучинського. Проф. В. Шугаєвський: Нищення в Україні національних культурних цінностей. Рецензії, огляди, замітки. Різне. Голос громадянства про "Нашу Культуру". Нові книжки. — Річна передплата \$2.50,- окреме число 25 центів. Адреса: "Nasha Kultura", 804 Magnus Ave., Winnipeg, Man. Canada.

(Продовження зо ст. 3 — 4).

ці: "У Києві в 1940 році", Автсбург, 1950 р., 69 ст., 80 центів, що оце тільки тепер появилася на книжковому ринкові. Цю книжку можна виписувати від "Нашої Культури".

"Енеїда" І. Котляревського, — до нового видання її приступила УВАН в ЗДА. Люстрації мистця М. Бутовича. Видання розраховане для широких мас.

"Літературний Додаток" до часопису "Свобода" в Америці вже появилася з днем 2 березня 1952 р. Редагує Проф. В. Чапленко.

Нове видання "Кобзаря". У Видавництві "Тризуб" у Вінніпегу друкується нове 4-тome видання "Кобзаря" Т. Шевченка під редакцією проф. Л. Білецького. Друк першого тому закінчується. Другий том вийде з друку перед літом ц. р. Третій виправляють до друку, і він буде видрукований з кінцем ц. р. Четвертий том появиться в продажу в першій половині 1953 р.

"Марія" У. Самчука виходить у Буенос-Айресі в Аргентині іспанською мовою. Видавець — М. Денисюк.

Юрій Клен. Дещо з праць пок. Юрія Клена підготовляється до друку іспанською мовою в Аргентині.

"Князь Володимир прийняв Православ'я, а не Католицизм", науково-популярна праця Митрополита Іларіона, вийшла другим доповненим виданням. Ціна за примірник 10 центів. Перше видання вичерпалося за один місяць.

Цінне джерело церковної науки, — це місячник "Слово Істини", чотири річники, ч. 1-48 за 1947-1951 роки. Тут уміщено багато цінних статей з Історії Церкви, з Канонічного права, з Догматики й т. ін. Разом 10 дол за 4 річники. Виписувати від "Нашої Культури".

Українська газета в англійській мові в Австралії. Заходами "Української Інформативної Служби" в Австралії почала виходити при "Єдності" українська газета в англійській мові "Флег" (Прапор). Газета має стати одним з найважливіших засобів пропаганди української справи і вияснення небезпели, що загрожує сьогодні цілому світові ("Новий Шлях").

Новий том "Переяславської Ради". Натан Рибак закінчив другий том роману "Переяславська Рада" про роки 1654-60 в Україні. Як подає "Рад. Україна", "у книзі висвітлюється спільна боротьба російського, українського та білоруського народів проти

іноземних агресорів за свою волю й незалежність, спроби Ватикану, Швеції, Туреччини, Польщі та інших країн перешкодити об'єднанню українського народу з російським, спроби, які зазнали повної поразки". В романі Іван Виговський, Генеральний Писар при Гетьмані Хмельницькому, представлений як "мізерний запродавець іноземного капіталу, агент короля Адольфа Густава" ("Новий Шлях").

"Спогади про М. Заньковецьку, — тако-го реферата читав у Сіднеї в Австралії на зборах УВАН харківський письменник Дмитро Нитченко.

"Трагедія Києво-Печерської Лаври", — працю на цю тему вже виготовив проф. В. Шугаєвський. Це більша праця, яка розповідає, як більшовики знищили цю величну українську святиню.

"Історія України в народній творчості", — над такою працею довгий уже час працює проф. С. Килимник.

Етнографічні праці, над якими працював і далі працює проф. С. Килимник: Різдво, Новий Рік — Маланки — Василь, Коляда й Щедрівки, Андрій — Калита, Купайло в Україні, Гаївки-веснянки, Заживні пісні й ритуали, Зміст і провідні думки Петрівчаних пісень, Шуляк, Колодій.

Новинка з фразистики (наука про печатки). Біля Києва знайдено привісну князівську печатку XI-го віку. Про цю печатку проф. В. Шугаєвський готує статтю.

Проф. д-р Володимир Безушко р. 1940-го став доцентом англійської мови Львівського Університету. Року 1946-го габілітувався в Українському Вільному Університеті з педагогіки на підставі монографії про John Dewey. За останні роки перебування в Америці оголосив близько 25 статей українською мовою і 15 мовою англійською.

Андрій Чайковський. М. Іларіон має велике й цінне листування від свого дорогого приятеля, нашого популярного письменника А. Чайковського, випадково збережене. Збереглися й 27 ніде не друкованих фотографій. Уривки з цих листів будуть друкуватися в "Нашій Культурі".

Проф. С. Килимник виготовив працю: "Історичними місцями Рідної Землі", 12 розвідок.

Проф. Л. Чикаленко закінчує I ч. своєї праці: "Європейсько-американські аналогії в галузі первісного мистецтва".

На Фонд "Нашої Культури" зложив М. Ткачик 1.50 дол. Щира йому подяка!

